

„Ella [EST], 4 roky] chce, aby bylo vše po jejím, a snaží se to získat po dobrém nebo po zlém.“

Situace, kdy se jim okolní svět nechce podřídit, tyto děti špatně snášejí a především před rodiči si dovolí propadnout emocím, většinou záchvatu vzteku. V takových chvílích určitě není na místě dítěti ustoupit, ale pomáhá uznat pocity dítěte jako legitimní, vyjádřit důvěru v to, že si s nimi dokáže poradit, a počkat, až se upokojí. Důležité je přitom zůstat v klidu a na dítě se nezlobit:

„V případě, že se Ella [EST], 4 roky] rozčílí, že nemůže mít to, co chce, je nejlepší nereagovat, a ona se začas uklidní a přijde. Poslední dobou začíná chápat, že to zraňuje ostatní, tak se třeba omluví a řekne, že nás má ráda.“

Získávat „převahu“ nad okolním světem mohou tyto děti zkoušet i poněkud sofistikovanějšími způsoby:

„Zdá se, že je pro Janu [ENT], 6 let] někdy obtížné být v blízkosti některých spřízněných osob (babička, děda), se kterými je velmi ráda, ale pak jako by nevěděla, jak se k nim vlastně chovat. Přestože s námi je třeba ten den úplně v pohodě, jakmile se ocitneme např. u babičky, začne být dost ‚náročná‘ – vymýšlí různé drobné škození, kňourá, zdá se, že se s ní nedá normálně domluvit. Čím to je, nevím. Možná někdy neví, jak dát najevo radost, náklonnost, možná jen testuje, co ta která osoba vydrží.“

Dominance extravertního myšlení T_E se projevuje také hledáním logiky ve vnějším světě, a tak už od útlého věku nebývá snadné „opít je rohlíkem“:

Nejdřív roztřídit, pak si hrát. A často je třídění hrou samou o sobě

Eliška (ENTJ, 3 roky): „Máme Vánoce, a tak přišla řeč na téma ‚Ježíšek‘. Nejenže ho chtěla vidět a přesvědčit se o tom, že existuje, ale ptala se, kde se vzal. Maminka nechtěla Elišce plést hlavu tím, že se narodil před 2000 lety, a tak řekla, že se narodil dneska. „Dneska«? To je ale malý! To nemůže unést všechny dárky!‘ Na pokus maminky o záchranu situace, že Ježíšek rychle roste a že to určitě zvládne, reagovala: ‚To ale není možný.‘ Eliška má tříměsíčního brášku a ví, že je malý, neumí chodit a nemluví. Podobně ‚nelogické‘ jí asi připadá, když reagujeme na bráškovu pobrukování slovy: ‚No tak co mi ještě povíš?‘ Větou ‚Nic, vždyť ještě neumí mluvit přece!‘ nám vysílá jasný signál, jak můžeme být tak hloupí a že už nám to říkala několikrát.“

Jak naplňovat potřeby vyplývající z dominance T_E?

- Připravujte tyto děti s předstihem na to, co je čeká; dodržujte časový harmonogram. Minimalizujte změny v plánech, popř. o nich dítě včas informujte, poskytněte logické vysvětlení a nový plán.
- Buďte konzistentní a fér; udělejte, co jste řekli, že uděláte.
- Mluvte s nimi přímo, věcně. Nepoužívejte své emoce k tomu, abyste v nich vyvolávali pocit viny. Nesnažte se svými dojmy podpořit svá očekávání a tím manipulovat děti k tomu, co chcete, aby udělaly.
- Vysvětľujte logické důvody svých požadavků a stanovených pravidel.
- Poskytujte jim dostatek příležitostí, jak mohou být se svými kamarády a uplatnit svou fyzickou energii (sportovní aktivity, pohyb venku).
- Nechte je dělat věci samy a po svém, umožňujte jim přebírat za sebe zodpovědnost v oblastech, kde si o to říkají (pravděpodobně zvládnou samy mnohem více, než byste očekávali):

Adriana (ENTJ, 4 roky): „Občas ji hlídá dědeček, a je dost nešťastný z toho, že Adri nechce jíst. Tak jsem jí řekla, že mám pro ni velký úkol, že odcházím, a tak zůstane jediná ženská v bytě, a že bych teda potřebovala, aby dědovi pomohla: připomněla mu, že se mají nabědvat, řekla mu, kde mají nachystaný oběd a na jak dlouho jej ohřát, a pak že mají jít spinkat. Adri jen kývla, že jo. A děda mi pak nadšeně vyprávěl, jak byla Adrianka úplně úžasná, že vůbec nezlobila, se vším mu pomáhala a krásně jedla. Prostě dostala úkol a ukázala svoji ‚ženskou kompetenci‘.“

- Nevyvíjejte tlak na jejich výkony, většinou si vystačí se svým vlastním:

„Učitelka Majka říká, že když Dáše [ENTJ, 6 let] něco nejde tak, jak by chtěla, je na ní vidět, jak to v ní uvnitř pumpuje, ale navenek nedává nic znát a nikdy se nestalo, že by nějaký úkol odmítla udělat. Doma je to úplně jiné. Jakýkoliv neúspěch znamená útěk od věci (už ji to nezajímá a dělat to nebude), snaha pomoci jí vyvolá skoro vždy hysterickou reakci a útěk do jejího pokoje. Má sama dojem (nebo se tak aspoň tváří a vyjadřuje), že všechno umí a zvládá, a velmi těžce nese (spíš vůbec neunese), když jí něco nejde a druzí to vidí. Vůbec není ochotna překonávat jakékoliv překážky. Buď to jde samo, nebo to nestojí za to, aby se tomu věnovala.“

- Zajímejte se o to, co dělají, a zdůrazňujte, že všechno se v životě musíme postupně naučit: nikdo nic neumí rovnou, sám od sebe. Neoceňujte ani tak výsledek, ale míru úsilí, kterou do činnosti vložily. A zaměřujte pozornost na to, jestli ony samy jsou se svým výkonem spokojené. Vyvíjení tlaku zvenčí, zejména od osobně důležitých autorit, jenom podkopává sebeúctu dítěte, které pak do dané činnosti raději nevloží žádné úsilí, protože riziko selhání a konfrontace s vlastní neschopností vnímá jako nepřiměřeně velké.

Přístup k výchově a vzdělávání, který vyhovuje potřebám dětí s dominantním T_E, shrnula velmi dobře maminka Jany (ENTJ, 6 let):

„Vnímám vzdělávání jako cestu, která může (a měla by být) velmi dobrodružná. Myslím si, že v dnešní době není až tak důležité to, co se dítě učí, ale jak se to učí. Nemyslím si, že by se děti nutně musely učit jediné to, co je baví, co si samy zvolí, protože si myslím, že je dobré, když se naučí překonávat různé překážky – třeba i v podobě úkolu, který jim není zrovna po chuti. Myslím si ale, že by radost z poznávání a chuť objevovat měly být dominantní a děti by měly vědět, že mají možnost alespoň v nějaké míře ovlivnit to, co se chtějí dozvědět, čím se chtějí zabývat.“ Na otázku „Za co dítě chválíte?“ maminka odpověděla: „Snažíme se, myslím, Janu hlavně povzbuzovat, že věříme, že spousta věcí zvládne. Nejvíc ji tedy asi chválíme ve chvíli, kdy máme pocit, že se musela nějak překonat (jet sama na vlek, dojít si objednat pití...), nebo když vidíme, že někomu pomohla. Vyjadřujeme radost, když nás něčím novým překvapí – že se naučila číst, psát, říkat ‚ř‘. Snažíme se ji nechválit u věcí, u kterých nám připadá důležité, aby se z nich dokázala sama radovat a nebyla závislá na tom, že ji někdo ocení (např. když nakreslí obrázek...). Vzhledem ke školce je to ale někdy obtížné.“

Projevy sekundární funkce od narození do předškolního věku

ESTJ	ENTJ
Sekundární funkce: S _I – introvertní smysly	Sekundární funkce: N _I – introvertní intuice
– Porovnávání současnosti s minulou zkušeností (při adaptaci na nové prostředí a lidi). – Zaměření na smysly, výdej fyzické energie v reálném světě. – Přizpůsobení se organizaci a řádu, dodržování pravidel. – Potřeba kompetentnosti především v oblasti sebeobsluhy a zvládání praktických dovedností.	– Radost při poznávání nového prostředí a lidí. – Zaměření na nové myšlenky, výdej mentální energie ve světě fantazie. – Zkoumání, jak svět funguje, testování logiky pravidel. – Potřeba kompetentnosti především v intelektuální oblasti.

ESTJ

Sekundární funkce: S_I – introvertní smysly

Díky sekundárnímu S_I porovnávají ESTJ děti to, co je teď, s tím, co znají z minulosti. Dokud ale nemají databázi zkušeností dostatečně zaplněnou, nemají se o co opřít – v nových situacích proto bývají obezřetné a vůči neznámým lidem otažitě. A protože jsou to děti, které vždy budou mít vlastní názor, i svou nelibost umí dát najevo velmi zřetelně:

„Hanka se jako hodně malá (asi od šesti měsíců do dvou let) bála dospělých lidí. Když někdo jen nakoukl do kočárku, ozval se strašný řev, takže jsem známé prosila, ať se do kočárku raději nedívají.“

„Katka [dnes 13 let] do dvou let věku nesnesla být s někým jiným než se mnou – u všech velmi plakala.“

„Ella [4 roky] na mně byla jako malá hodně závislá. I dnes má v novém prostředí nebo s novými lidmi pomalejší starty, ale jak si jednou zvykne, nemá problém. Ve školce plakala první den asi pět minut po mém odchodu, poté asi dva dny měla takové váhavé starty, ale dále se už těšila.“

Sekundární S_I se u těchto dětí projevuje také v jejich „tělesnosti“: nemají-li nějaký zdravotní problém, bývají to většinou fyzicky velmi aktivní děti. Stále něco dělají, potřebují dostatečný výdej energie. Pokud musí, např. kvůli deštivému dni, zůstat zavřené doma, může to být mučební jak pro děti, tak pro jejich rodiče:

„Hanička měla moc ráda pohybové hry – házení, běhání. Nevydržela nikdy dlouho sedět u televizní pohádky nebo dětského filmu. Neustále odcházela, něco odnášela, přinášela, ale přitom ‚lehce‘ sledovala děj.“

Je potřeba neustále myslet na to, že interakce s okolím sice tyto děti nabíjí, to však neznamená, že nejsou fyzicky unavené – ba právě naopak. Potřebují hodně spát, aby doplnily energetické zásoby. Vyprávění pohádek, které může být pro tyto děti dalším zdrojem stimulace, je někdy lepší nahradit posloucháním relaxační hudby.

Sekundární S_I se projevuje také výběrem hraček, které dostatečně stimulují smysly a s nimiž se dá fyzicky manipulovat, a také pamětí na detaily a oblibou aktivit, jež už důvěrně a detailně znají:

„Hanička si velmi ráda hrála s hrnci, pokličkami, kostkami; neustále jsem jí musela číst dokolečka ty samé knížky a prohlížet stejná leporela. Vždycky si jich nabrala, kolik dokázala unést, a nosila je za mnou tak dlouho, až jsme si začaly číst nebo povídat. U této činnosti pak vydržela hodně dlouho.“

Při adaptaci na školku či nějakou formu skupinové aktivity (kroužky) potřebují čas – jejich S_I je „na příjmu“ a zařazuje nové informace do databáze minulých zkušeností. Poté jsou většinou ve školce velmi spokojené:

„Katka [dnes 13 let] nastoupila do školky ve třech letech: prvních 14 dní plakala, ale jen v mé přítomnosti, poté bylo vše v pořádku. Do školky chodila ráda, měla tam výbornou partu dětí.“

Kromě možnosti kontaktu s vrstevníky vyhovuje mateřská školka dětem ještě z jednoho důvodu – jedná se o organizovaný čas a prostor, ve kterém vládou pravidla a řád:

„Katka [dnes 13 let] neměla ve školce s ničím problém: chování měla vždy vzorné, má ráda pravidla.“

Externí autoritu v podobě učitelky ve školce většinou bez problémů respektují (podvědomě se v ní vidí – také by chtěly ostatní organizovat a řídit):

Ella (4 roky): „Já bych chtěla mít takovou pišťalku [ukazuje na obrázek v knížce]. Má ji paní učitelka, říkáme jí ‚kouzelná‘ – když zapíská, tak všichni přiběhneme... Toto jsem já malovala [ukazuje na obrázek] a byla jsem vedle Marušky, protože Maruška na svém místě zlobí. A to paní učitelky nechtějí. Já paní učitelky poslouchám.“

Dodržování pravidel je pro ESTJ děti v rámci instituce důležité, frustraci ale mohou zažívat, pokud pravidla nejsou dostatečně logická a spravedlivá pro všechny:

Hanka: „Se školkou mám spojený pocit nepochopení: hodně věcí mi tam připadalo nespravedlivých, nechápala jsem je (a nechápu dodnes). Pro mne nesmyslná pravidla typu, že s plynovými maskami (nejlepší hračka ve školce, občas jsme s nimi trénovali na případné nálety a útok plynem, ale zbytek času byly k dispozici na hraní) si mohou hrát jen kluci a že děvčata si mohou hrát s kuchyňkou – tam zase nesměli chlapi. Až teď mi dochází, že možná proto nerada vařím a kuchyni se dodnes vyhýbám obloukem. S tím souviselo další pravidlo, že která z dívek byla ve školce první, mohla si zabrat kuchyňku na celý den. Já nikdy první nebyla, protože maminka jako učitelka mne do školky vodila až kolem půl osmé. Jako nejvíce nespravedlivé jsem vnímala to, že dítě, které mělo narozeniny, dostalo korunu, sedělo na speciálním křesle a mohlo si vybrat písničku, kterou mu ostatní v kroužku zazpívali. Jelikož mám narozeniny 27. srpna, nikdy jsem se této pocty nedočkala – v přípravném týdnu jsem bývala s maminkou ve škole a do školky jsem nechodila.“

Potřeba kompetentnosti je spíše než na intelekt (jako je tomu u ENTJ) zaměřena na učení se různým dovednostem, zodpovědné plnění povinností a dodržování pravidel:

Katka (12 let): „Odmala jsem poslouchala rodiče, dodržovala pravidla. Sama od sebe jsem dělala věci, které mi nikdo říkat nemusel, třeba uklízet, když je nepořádek. Nechápu bráchu – ten neuklidí, ani když mu to někdo řekne. Taky jsem byla vždycky taková slušná – zdravila jsem všechny, poděkovala. Brácha neumí dodneška poděkovat, pozdravit, i když jsem mu to už tolikrát říkala! Někdy to udělá, ale to jen před mámou, jinak prostě nezdraví!“

ENTJ

Sekundární funkce: N₁ – introvertní intuice

Sekundární N₁ je důvodem, proč ENTJ děti nemívají problém v novém prostředí či s cizími lidmi – spíše naopak. Poznat dosud nepoznané je pro ně velmi lákavé:

„Evelínka [dnes 7 let] byla odmalinka společenská: neměla problém s novými lidmi, ráda se nechala chovat od kohokoli z rodiny. Byla dost zvědavá, všechno ji zajímalo. Na mně jako na matce byla relativně nezávislá: neměla problém zůstat sama přes noc u babičky nebo sama s tatínkem nebo šla na odpoledne k mojí sestře. Vždycky si to užívala, tu změnu místa a nové aktivity. Nikdy neměla problém s novými lidmi, nebála se a ani se moc nestyděla.“

„Jana [6 let] si na nové prostředí zvyká docela rychle; pokud je příležitost jet/jít někam, kde to ještě nezná, je skoro vždycky pro. Pokud je v novém prostředí s námi, třeba na dovolené,